

Osmanlı Telgrafı Sultan Abdülmecit desteğiyle Samuel Mors'un Telgrafı Buluşu

Yazan: John H. Lienhard

Hazırlayan YZ desteğiyle Y.Atakan 03.02.2026 /1/

Bugün, telgraf Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlıyor. Houston Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, medeniyetimizi işleten makineleri ve yaratıcı zekalarıyla onları icat eden insanları anlatan bu programı sunar.

Osmanlı İmparatorluğu, zirvesinde Viyana kapılarından Yemen'e, Cezayir'den Bağdat'a kadar uzanıyordu. 1837'ye geldiğinde İmparatorluk uzun ve yavaş bir gerileme içindeydi. Ancak bu aynı zamanda Samuel F.B. Morse'un telgraf sistemini mükemmelleştirdiği yıldır. Neredeyse hemen ardından, bir Morse temsilcisi Sultan'a telgrafı satmak için İstanbul'a gitti. Ancak getirdiği ekipman arızalandı. Tamir için Viyana'ya dönmek üzere yola çıktı, fakat teknesi Tuna Nehri'nde alabora oldu ve boğularak öldü.

Birkaç yıl sonra, Sultan nihayet çalışan bir telgraf sistemini görüp hayran kaldı. Aynı dönemde, İngilizler Osmanlı İmparatorluğu'nun tam diğer ucunda, çok uzaklarda -Hindistan'da- hırslı bir telgraf sistemi inşa ediyorlardı. 1855'e geldiğinde Hindistan'daki sistem faaliyete geçmişti ve Osmanlılar, İngiliz ve Fransızların da katılımıyla, Rusya'ya karşı Kırım Yarımadası'nda savaştaydı.

Tüm bunlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'nın Asya'ya karadan bağlantısı olarak rolünü iyice belirginleştiriyordu. Ve hemen Karadeniz'in karşısındaki Kırım Savaşı, telgraf iletişimine duyulan ihtiyacı gözler önüne seriyordu.

İngilizler, Karadeniz'e döşedikleri 340 millik bir kabloyla hızla Avrupa'yı Kırım'a bağlamıştı. Ancak, Avrupa'yı Hindistan'a bağlamak için hatların Osmanlı İmparatorluğu'nun tümü boyunca uzanması gerekecekti. Tarihçi Yakup Bektas, Sultan'ın telgrafa olan ilgisinin başlangıçta tebaasını nasıl endişelendirdiğini anlatır. Bu sistem, onun İmparatorluğun uzak bölgelerindeki kontrolünü açıkça güçlendirecekti.

Ancak sistem inşa edildi; önce Bulgaristan sınırına yakın Edirne'den İstanbul'a, sonra da tüm yol Hindistan'ın bir parçası olan Karaçi'ye kadar uzandı. Yerel paşalar telgrafa direndi, dini köktendinciler bozuk fikirlerin o teller üzerinden yolculuk edebileceğini ileri sürerek itiraz etti ve vatandaşlar hatları kereste ve bakır için yağmaladı. Sonunda, sistemi koruma görevi küçük bir orduya verildi.

Alfabeler bir başka zorluk oluşturdu. O dönem Arapça kökenli bir alfabe kullanan Türkçe için özel ekipman gerekliydi. Ancak İngilizce ve Fransızca da kullanılıyordu.

Sistem 1865'te hizmete girdi. Bir yıl sonra, batıda transatlantik telgraf kablosu hizmete açıldı ve dünya Bengal'den Alaska'ya kadar baştan başa birbirine bağlandı. Dünyanın ilk küresel iletişim ağı kurulmuştu. Bir süreliğine, Sultan'ın umduğu gibi, telgraf onun rejimini ayakta tutmaya yardımcı oldu. Osmanlı İmparatorluğu, I. Dünya Savaşı'nda bir kayıp haline gelene kadar varlığını sürdürdü.

İtilaf Devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu 1919'da aralarında paylaştılar. Ancak daha sonra, efsanevi lider Mustafa Kemal Atatürk, bir direniş ordusu kurarak yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni yaratmak için ayağa kalktı. Ve bugün Türk okul çocukları, Osmanlı telgrafını kullanarak Avrupalı işgalcilere karşı örgütlenen ve isyan eden kahraman telgrafçıların hikayelerini okur. Bu hikayedeki ironiler, günümüz İnternet'inde yankılanıyor. Çünkü biz onu, tıpkı telgrafta olduğu gibi, hem ticaretin yeni ve harika bir aracı olarak hizmet etme vaadinde bulunurken, hem de her türlü isyanın potansiyel bir silahı olarak izliyoruz.

Ben John Lienhard. Houston Üniversitesi'nden, yaratıcı zihinlerin nasıl çalıştığı ile ilgileniyoruz.

Kaynaklar:/1/

Bektas, Y., The Sultan's Messenger: Cultural Constructions of Ottoman Telegraphy, 1847-1880. Technology and Culture, Vol. 41, No. 4, 2001, ss. 669-696.

Bu bölüm için, Houston Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü'nden Barış Bayazıt'a verdiği tavsiyeler için minnettarım.